

Przyczynek do rozważań o wybranych instytucjach redukcyjnych w prawie karnym

Aleksandra Nowosad

Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Karnego i Kryminologii na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, adwokat (obecnie niewykonujący zawodu).

✉ aleksandra.nowosad@poczta.umcs.lublin.pl

<https://orcid.org/0000-0002-9657-680X>

Remarks on Selected Reduction Institutions in Criminal Law

The paper presents selected reduction instruments in Polish criminal law, such as continuous act, sequence of crimes and aggregate penalty showing the use of these constructions based on an exemplary state of facts. The author shows that the punishment imposed on the perpetrator of a crime may depend on whether her actions were considered together or separately. The convicted person should not bear the negative consequences of system errors or negligence of the authorities of proceedings in the area of joint prosecution or consideration of cases. The only instrument correcting the previous omissions of the judicial apparatus is a joint judgment.

Słowa kluczowe: Czyn ciągły, ciąg przestępstw, kara łączna, wyrok łączny, zbieg przestępstw, reforma prawa karnego

Key words: Continuous action, sequence of crimes, aggregate penalty, concurrent sentence, concurrent offences, amendments to the Criminal Code

[https://doi.org/10.32082/fp.3\(65\).2021.363](https://doi.org/10.32082/fp.3(65).2021.363)

1. Uwagi wstępne

Mechanizmy redukcyjne to konstrukcje teoretyczne lub ustawowe z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego umożliwiające końcowe wymierzenie i wykonanie jednej kary za przypisanie sprawcy przestępstwo lub przestępstwa, stanowiące rezultat wartościowania wielu zachowań sprawcy¹.

Stosowany na różnych poziomach rozstrzygania kwestii odpowiedzialności karnej proces redukcji prowadzi do przypisania sprawcy jednego przestępstwa bądź orzeczenia jednej kary za wiele popełnionych przez sprawcę przestępstw lub też wymierzenia

o przestępstwie. Wyłączenie i ograniczenie odpowiedzialności karnej, Warszawa 2016, s. 878.

¹ P. Kardas (w:) L. K. Paprzycki (red.), *System prawa karnego*, t 4, Nauka

jednej kary na podstawie wielu orzeczonych kar za wiele przestępstw².

Przedmiotem niniejszych rozważań są wybrane mechanizmy redukcyjne i ich wzajemne relacje ukazane na podstawie analizy przykładowego stanu faktycznego. Do mechanizmów redukcyjnych zalicza się m.in. konstrukcję czynu ciągłego z art. 12 k.k. służącą do redukcji wielości zachowań sprawcy do jednej podstawy prawnokarnej oceny; konstrukcję ciągu przestępstw z art. 91 k.k. służącą do redukcji wielości orzekanych kar i środków karnych, która stanowi typową konsekwencję przypisania sprawcy wielu czynów wielości przestępstw oraz konstrukcję kary łącznej, służącą do redukcji wielości wymierzonych sprawcy wielu przestępstw popełnionych wieloma czynami wielości kar i środków karnych³.

2. Przykładowy stan faktyczny

W mediach pojawiła się wiadomość o bardzo surowym wyroku łącznym za oszustwa polegające na sprzedaży przez Internet telefonów komórkowych⁴. Z informacji przekazanych przez media wynika następujący stan faktyczny. Młody mężczyzna, niekarany (wedle doniesień medialnych „nigdy wcześniej nie miał problemów z prawem”), cieszący się dobrą opinią (media podawały, że ukończył jedno z lepszych

liceów w rodzinnym mieście, na studiach otrzymywał stypendium naukowe), w czasie studiów uzależnił się od hazardu w postaci obstawiania wyników meczów piłkarskich, na co przeznaczal własne i pożyczone pieniądze⁵. W pewnym momencie wpadł na pomysł oszustw internetowych, które miałyby umożliwić pozyskanie gotówki, aby móc „odrobić” straty na zakładach. Mężczyzna składał na portalach aukcyjnych oferty sprzedaży telefonu iPhone, wprowadzając w błąd potencjalnych nabywców, że po zapłaceniu wskazanej ceny otrzymają drogą pocztową kupione telefony. Po otrzymaniu zapłaty (w wysokości ok. 2000 zł) nie wysyłał przedmiotu transakcji nabywcy, tylko usuwał ogłoszenie i urywał kontakt z pokrzywdzonym. W ten sposób przez dwa lata oszukał około 150 osób na łączną kwotę około 250 000 zł.

Wobec tego, że pokrzywdzeni pochodzili z różnych części Polski i składali zawiadomienia o popełnieniu przestępstw w jednostkach organów ścigania na terenie całego kraju, przeciwko oskarżonemu toczyło się około 60 postępowań. Doniesienia medialne nie pozwalają na ustalenie tego, ile z tych postępowań powinno być ze względu na łączność podmiotową dołączonych do wcześniej wszczętych. Można jednak przypuszczać, że wiele czynów, które stanowiły przedmiot odrębnych postępowań, powinno być objętych jednym postępowaniem przygotowawczym i kara za nie powinna być wymierzona w jednym wyroku⁶. Niestety dla oskarżonego tak się nie stało. Kolejne sądy wydawały wyroki w sprawach oszustw, przy czym sądy, które

2 Tamże, s. 877–878.

3 Tamże.

4 Zob. <https://tvn24.pl/polska/opole-oszukał-150-osob-przy-sprzedazy-telefonu-skazany-na-20-lat-wiezienia-ra992290-2567658>; <https://www.se.pl/wiadomosci/polska/20-lat-za-sprzedaz-telefonu-szokujacy-wyrok-opolskiego-sadu-aa-YPH1-sUoX-xzao.html>; <https://www.fakt.pl/pieniadze/prawo/iphone-20-lat-za-sprzedaz-telefonu/0yxk6c>; <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114883,25503503,sprzedam-telefon-oszukał-150-osob-na-cwierc-miliona-wyrok.html>; <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114883,25503503,sprzedam-telefon-oszukał-150-osob-na-cwierc-miliona-wyrok.html>; <https://gazetakrakowska.pl/oszust-z-krakowa-z-wyrokiem-20-lat-odsiadki-bral-pieniadze-telefonow-nie-dawal/ar/c1-14650249>; <https://echodnia.eu/podkarpackie/oszust-z-rzeszowa-z-fikcyjny-handel-telefonami-skazany-na-20-lat-wiezienia/ar/c1-14668713>; <https://www.tvp.info/45756809/sprzedawal-ten-sam-telefon-sad-wydal-wyrok-surowszy-niz-ws-amber-gold>, (dostęp 19.03.2020).

5 <https://tvn24.pl/polska/opole-oszukał-150-osob-przy-sprzedazy-telefonu-skazany-na-20-lat-wiezienia-ra992290-2567658> (dostęp 19.03.2020).

6 Zgodnie z art. 33 k.p.k., jeżeli tę samą osobę oskarżono o kilka przestępstw, a sprawy należą do właściwości różnych sądów tego samego rzędu, właściwy jest sąd, w którego okręgu najpierw wszczęto postępowanie przygotowawcze. Według § 107 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury jednym postępowaniem przygotowawczym obejmuje się wszystkie czyny pozostające w związku podmiotowym lub przedmiotowym z czynem stanowiącym podstawę jego wszczęcia, chyba że zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 34 § 3 k.p.k., Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r., Dz.U.2017.1206 tj. z dnia 2017.06.23.

wydawały je później, brały pod uwagę wcześniejsze, coraz liczniejsze skazania oskarżonego. Na marginesie zauważyć należy, że informacja o prawomocnych skazaniach jest niezwłocznie wprowadzana do systemu teleinformatycznego. Inaczej jest jednak na etapie postępowań przygotowawczych i w rzeczowej sprawie informacja o innych toczących się przeciwko sprawcy postępowaniach najwyraźniej nie była dostępna dla organów ścigania.

W sprawach przeciwko oskarżonemu zapadały kolejne wyroki skazujące na bezwzględną karę pozbawienia wolności (na wysokość kolejnych kar miały zapewne wpływ także narastające kaskadowo skazania). Suma kar orzeczonych wobec skazanego wyniosła około 30 lat. W wyroku łącznym sąd wymierzył skazanemu karę 20 lat pozbawienia wolności.

oskarżenia bądź rozpoznania spraw. O wysokości kary, którą oskarżony poniósł za wszystkie czyny, nie powinny decydować względy czysto techniczne, to, czy jego sprawy rozpatrywane były łącznie, czy osobno. Obywatel nie może ponosić niezmiernie surowych konsekwencji prawnych tego, że wymiar sprawiedliwości nie był dostatecznie sprawny, aby osądzić w jednym procesie te zachowania, które powinny być rozpoznawane łącznie. Konstytucyjną zasadę równości wobec prawa narusza to, że za podobne czyny różni sprawcy mogą być skazani na diametralnie różne kary w zależności od tego, czy organy wymiaru sprawiedliwości wykazały się dostateczną sprawnością, aby rozpoznać sprawę w jednym procesie.

W związku z tym, że relacje medialne z opisanego postępowania karnego nie są na tyle precyzyjne i szcze-

O wysokości kary, którą oskarżony poniósł za wszystkie czyny, nie powinny decydować względy czysto techniczne.

Wyrok wydaje się bardzo surowy. Wysokość kary jest porównywalna do kar orzekanych w poważnych sprawach kryminalnych, w których wyrządzona krzywda jest nieporównywalnie większa, takich jak zabójstwa, ciężkie uszkodzenia ciała, zgniewienia. Gdyby ktoś przykładowo pozbawił człowieka wolności, przetrzymując go przez 10 lat w swojej piwnicy, poniósłby łagodniejszą karę.

Także w porównaniu z innymi orzeczeniami w sprawach przeciwko mieniu kara wydaje się nadmiernie surowa. W sprawie piramidy finansowej Amber Gold, w której wyłudzone 851 mln zł na szkodę 18 000 osób, oskarżeni zostali skazani nieprawomocnie na kary pozbawienia wolności w niższym wymiarze.

Wydaje się, że gdyby przeciwko sprawcy toczyła się mniejsza liczba postępowań, co prawdopodobnie powinno mieć miejsce, to kara mogłaby być zdecydowanie niższa. Skazany nie powinien ponosić negatywnych konsekwencji błędów systemowych lub niedopatrzeń organów postępowania w zakresie łącznego

gółowe, aby na ich podstawie prowadzić analizę, odnieśmy się do hipotetycznego stanu faktycznego polegającego na popełnieniu w krótkich odstępach czasu przez jednego sprawcę wielu jednorodnych czynów w postaci oszustw internetowych. Abstrahując zatem od opisanego przypadku, zauważyć należy, że analogiczne stany faktyczne polegające na popełnieniu w zwartym odcinku czasowym wielu jednorodnych czynów, np. oszustw, prowadzić mogą – w zależności od okoliczności – do przyjęcia różnych kwalifikacji prawnych, co ma daleko idące konsekwencje dla oskarżonych. Czyny sprawcy mogą być uznane za ciąg przestępstw, czyn ciągły, zbieg przestępstw, stanowić kombinację powyższych lub jeśli system informowania o prowadzonych postępowaniach zawodzi, mogą być rozpatrywane osobno w oderwaniu od kompleksu działalności sprawcy. W ostatnim przypadku zajdzie potrzeba wymierzenia kary łącznej w wyroku łącznym. Poniżej przeprowadzona zostanie krótka analiza wymienionych instrumentów redukcyjnych,

kóre mogą być w takich sprawach wykorzystane⁷. Wskazane zostaną podstawy zastosowania tych konstrukcji oraz ich wady i zalety z punktu widzenia oskarżonego. Dla uproszczenia rozważań założmy, że wszystkie czyny sprawcy zostały popełnione zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z nich.

3. Ciąg przestępstw

Nieprzezniesione wyrokiem czynu popełnione przez jednego sprawcę w krótkich odstępach czasu z wykorzystaniem takiej samej sposobności mogą być uznane za ciąg przestępstw i wymierzona będzie za nie jedna kara w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, czyli w przypadku przestępstwa z art. 286 k.k. od 6 miesięcy do 12 lat.

Od noweli z 20.02.2015 r.⁸ przesłanką ciągu przestępstw nie jest już podobny sposób działania, lecz wykorzystywanie takiej samej sposobności. Przesłanka ta ma charakter przedmiotowy, a nie podmiotowy⁹. Sposobność to okazja, analogiczna sytuacja, którą sprawca wykorzystuje i popełnia przestępstwo¹⁰.

Redukcja w przypadku ciągu przestępstw polega na pominięciu etapu wymiaru kary w postaci orzekania kar jednostkowych za poszczególne przestępstwa należące do ciągu oraz łączy się z konsekwencjami w postaci możliwości podwyższenia górnej granicy zagrożenia karą przewidzianej w przepisie stanowiącym podstawę wymiaru kary dla każdego z przestępstw¹¹. Słusznie wskazuje się, że nawet uwzględnia-

jąc jej podwyższenie, górna granica kary wymierzonej za ciąg przestępstw jest co do zasady niższa od górnej granicy kary łącznej wyznaczonej przez sumę kar orzeczonych za przestępstwa pozostające w zbiegu. Wynika to z dominującej w praktyce tendencji do orzekania kary poniżej górnej granicy ustawowego zagrożenia. Takie podejście sprawia, że również jedna kara za ciąg przestępstw bardzo rzadko wymierzana jest powyżej górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego w przepisie stanowiącym podstawę wymiaru kary dla każdego z należących do ciągu przestępstw. Zgodnie z tym modelem kary jednostkowej za przestępstwa popełnione przez tego samego sprawcę wymierzone są poniżej górnej granicy ustawowego zagrożenia, jednak ich rozmiar w większości przypadków powoduje, iż ich suma jest wyższa od tej granicy¹².

Sąd wymierza zatem jedną karę za ciąg przestępstw, przy czym podniesienie jej górnej granicy jest fakultatywne. Jerzy Lachowski wskazuje, że znajduje ono zastosowanie, gdy sprawca przykładowo był już uprzednio wielokrotnie karany, działał ze szczególną determinacją, brutalnością¹³.

Ciąg przestępstw jest instytucją prawa karnego materialnego¹⁴. Ustalenie, że przestępstwa popełniono w ramach ciągu przestępstw, obliguje sąd do zastosowania tej konstrukcji prawnej¹⁵. Przyjęcie konstrukcji ciągu przestępstw nie wiąże się z konsekwencjami w sferze procesowej w postaci zasady *ne bis in idem procedatur* w stosunku do czynów popełnionych pomiędzy pierwszym a ostatnim przestępstwem z ciągu i nie zostało objęte ramami procesu¹⁶.

4. Czyn ciągły

W orzecznictwie wyrażono pogląd, że „konstrukcja przewidziana w art. 12 k.k. jest sztuczną konstrukcją prawną, co wskazuje, że czyn ciągły istnieje w prze-

7 W analizowanym hipotetycznym przykładzie przyjmując, że każde z poszczególnych zachowań sprawcy dotyczy mienia o wartości przekraczającej wartość wykroczeniową, dlatego poza zakresem rozważań pozostawiam problematykę art. 12 § 2 k.k.

8 Ustawa z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U., 2015 r., poz. 396 – dalej: nowela lipcowa.

9 P. Kardas, *Ciąg przestępstw w świetle nowelizacji kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r.*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 107; J. Lachowski, *Komentarz do art. 91 (w:) V. Konarska-Wrzošek (red.), Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 526, teza 4.

10 J. Lachowski, *Komentarz do art. 91...*, teza 4.

11 Zob. P. Kardas, *Komentarz do art. 91 Kodeksu karnego (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, teza 8.

12 Tamże.

13 J. Lachowski, *Komentarz do art. 91...*, teza 9.

14 P. Kardas, *Komentarz do art. 91 Kodeksu karnego (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, teza 72; uchwała SN z dnia 19 sierpnia 1999 r., I KZP 24/99, OSP 2000, z. 2, poz. 25.

15 Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 czerwca 2006 r., II AKa 173/06, Apel.-W-wa 2006, nr 4, poz. 14.

16 Uchwała SN z dnia 21 listopada 2001 r., I KZP 29/01, OSNKW 2002, nr 1–2, poz. 2, s. 30–31.

strzeni prawnej tylko o tyle, o ile sąd przyjmie w swym orzeczeniu, że zachodzą przesłanki określone w art. 12 k.k. O skutkach procesowych popełnienia czynu ciągłego może być mowa dopiero wówczas, gdy popełnienie tego przestępstwa, w ciągłości wchodzących w jego skład zachowań, zostanie procesowo stwierdzone¹⁷.

Artykuł 12 k.k. nie określa, co należy rozumieć pod pojęciem „krótkie odstępy czasu”, nie jest to także jednolicie interpretowane w doktrynie i orzeczn-

stwa zrealizował kilka zachowań i brak jest jakichkolwiek okoliczności wskazujących na to, że zamiar sprawcy odnawiał się przy każdym zachowaniu, przyjmuje się domniemanie z góry powziętego zamiaru²².

Wskazuje się także, że „do przyjęcia czynu ciągłego wystarczy już samo to, iż sprawca obejmuje swoim zamiarem, chociaż w ogólnych zarysach, wykonanie czynności składających się na czyn ciągły, nie musi przewidywać ilości takich zdarzeń, lecz zakładać

” Ustalenie, że przestępstwa popełniono w ramach ciągu przestępstw, obliguje sąd do zastosowania tej konstrukcji prawnej.

ctwie. Niekiedy przyjmuje się, że jest to maksymalnie kilkanaście dni¹⁸, czasem, że mogą to być nawet odstępy kilkumiesięczne¹⁹. Bez ryzyka błędu można stwierdzić, że mieszczą się w tym pojęciu okresy kilkudniowe, a nawet kilkutydniowe²⁰.

Kluczowe dla przyjęcia przestępstwa ciągłego jest stwierdzenie z góry powziętego zamiaru. Oznacza to, że sprawca zaplanował swoją działalność od pierwszego do ostatniego zachowania²¹. Jak słusznie zauważa J. Lachowski, okoliczność ta jest niezmiernie trudna do udowodnienia. Niełatwo jest jednoznacznie określić, ile zachowań sprawca obejmował zamiarem w czasie popełniania pierwszego. W praktyce, w sytuacji, gdy

podejmowanie ich sukcesywnie w krótkich odstępach czasu, korzystając z każdej nadarzającej się okazji²³.

Gdy przedmiotem rozpoznania są liczne zachowania, strona podmiotowa może kształtować się rozmaicie. Na przykład sprawca, który dopuścił się wielu oszustw internetowych, mógł zaplanować wszystkie swoje działania z góry lub mógł za każdym razem zakładać, że dopuści się pojedynczego oszustwa, a potem jednak ulegać pokusie łatwego zarobku i popełniać kolejne przestępstwa. Mógł także zaplanować kilkanaście oszustw, żeby uzyskać określoną kwotę, a potem znowu zaplanować kilkanaście kolejnych, bo np. ponownie wpadł w długi.

Przy ustalaniu strony podmiotowej powinno się uwzględniać zewnętrzne przejawy zachowania oskarżonego. Zamiar istnieje wprawdzie jedynie w świadomości sprawcy, jest jednak faktem psychologicz-

17 Wyrok SA w Katowicach z 25 lutego 2010 r., II Aka 350/09, „Prokuratura i Prawo” nr 10, poz. 5.

18 Postanowienie SN z 18.09.2003 r., III KK 159/02, LEX nr 81203; wyrok SN z 5.04.2000 r., V KKN 41/00, LEX nr 50957.

19 M. Kulik (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny*, 2017, s. 56–57; S. Żółtek (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, 2017, s. 350; Z. Kukuła, *Czyn ciągły...*, s. 71; post. SN z 9.03.2006 r., V KK 271/05, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa” 2006, nr 5, poz. 50; post. SN z 12.04.2007 r., WZ 7/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 817.

20 J. Lachowski, *Komentarz do art. 12...*, teza 7.

21 Tamże, teza 8.

22 Tamże. Z. Kukuła wskazuje, że „stąd ustalenie takiego zamiaru bywa utrudnione chociażby z tego powodu, że należałoby przeniknąć do procesu motywacyjnego oskarżonego, co w wielu sytuacjach nie będzie do końca możliwe. Z konieczności pozostaje przyjmując własną ocenę, wypracowaną przez organ procesowy w konkretnej sprawie karnej, opartą na subiektywnych przesłankach motywacyjnych”, zob. Z. Kukuła, op. cit., s. 3.

23 Z. Kukuła, *Czyn ciągły...*, s. 2.

nym i podlega takiemu samemu dowodzeniu jak inne okoliczności, z zastosowaniem odpowiednich zasad wnioskowania i dowodzenia²⁴. Wydaje się jednak, że w wielu sprawach podstawą ustaleń z zakresu strony podmiotowej są wyjaśnienia podejrzanego. Oczywiście powzięty z góry zamiar powinien być skonkretyzowany, nie wchodzi tu w grę zamiar ogólny ani odnawialny, ale jeżeli sprawca stanowczo wyjaśnia, że od samego początku miał zamiar dokonywać oszustw

podejrzanym odmawia składania wyjaśnień i brak jest okoliczności pozwalających na wnioskowanie, czy zaplanował on swoje działania z góry, czy też nie.

Paradoksalnie, powzięcie z góry zamiaru obejmującego wszystkie oszustwa, które wydaje się bardziej naganne niż nieplanowane wykorzystanie takiej samej sposobności, działa na korzyść sprawcy.

Przyjęcie konstrukcji z art. 12 k.k. wiąże się także z konsekwencjami w sferze procesowej, w postaci sto-

Przy dość nieprecyzyjnych kryteriach rozgraniczających konstrukcje czynu ciągłego i ciągu przestępstw kluczowe znaczenie będą mieć wyjaśnienia podejrzanego.

przez Internet, wyludzając pieniądze od kolejnych osób i z góry planował, że będzie je podejmował sukcesywnie w krótkich odstępach czasu, to przy braku ewidentnych okoliczności przedmiotowych przeczących temu, powinna być przyjęta konstrukcja czynu ciągłego.

To wszystko sprawia, że przy dość nieprecyzyjnych kryteriach rozgraniczających konstrukcje czynu ciągłego i ciągu przestępstw kluczowe znaczenie będą mieć wyjaśnienia podejrzanego. Po przeprowadzeniu analizy, rozważeniu zalet i wad obu konstrukcji może się okazać, że skazanie za czyn ciągły, który stanowi jedno przestępstwo i za który wymierzana jest jedna kara, a która w dodatku zabezpiecza przed ewentualnymi przyszłymi postępowaniami w sprawach o nowo ujawnione zachowania, jest korzystne dla sprawcy. Jeżeli przyjęcie tej konstrukcji zależy właściwie tylko od wyjaśnień podejrzanego na temat własnych przeżyć, co jest zasadniczo niesprawdzałne, to w uprzywilejowanej pozycji stawia to sprawców mających tego świadomość.

Trudne, a wręcz niemożliwe wydaje się rozgraniczenie czynu ciągłego i ciągu przestępstw, jeżeli

sowania zasady *ne bis in idem procedatur*. Gdyby po osądzeniu czynu ciągłego wyszły na jaw inne zachowania sprawcy, które zostały popełnione w ramach czasowych przypisanego mu czynu ciągłego, nie byłoby możliwe prowadzenie postępowań co do tych zachowań²⁵. Stanowisko judykatury jest w tej kwestii jednolite. SN podkreśla, że przyjęcie „konstrukcji «czynu

25 P. Kardas, *Komentarz do art. 12 Kodeksu karnego* (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, teza 79; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, *Czyn ciągły i ciąg przestępstw w kodeksie karnym z 1997 roku* (w:) *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze*, Warszawa 1998, z. 20, s. 77, Z. Kukuła, *Czyn ciągły...*, s. 14; postanowienie SA w Katowicach z 20.06.2001 r., II AKo 92/01, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 5, poz. 28; uchwała SN z 21.11.2001 r., I KZP 29/01, OSNKW 2002, nr 1-2, poz. 2, postanowienie SN z 29.03.2006 r., I KZP 58/05, „Biuletyn PK” 2006, nr 5, s. 4, uchwała SN z 15.06.2007 r., I KZP 15/07, OSNKW 2007, nr 7-8, poz. 55, wyrok SN z 26.07.2007 r., IV KK 153/07, „Biuletyn PK” 2007, nr 15, s. 13; postanowienia SN: z 26.07.2007 r., IV KK 175/07, „Biuletyn PK” 2007, nr 15, s. 40; z 2.10.2007 r., WZ 36/07, „Biuletyn PK” 2007, nr 15, s. 43; wyrok SA w Katowicach z 28.07.2011 r., II AKa 244/11, LEX nr 1001368; wyrok SA w Katowicach z 1.06.2011 r., II AKa 83/11, LEX nr 1001374.

24 Wyrok SA w Lublinie z 3.04.2018 r., II AKa 73/18, LEX nr 2490119.

ciągłego» przesądza o konieczności stosowania zasady *ne bis in idem procedatur* wyrażonej w art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. stwierdzającej, iż nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone²⁶ i wskazuje, że „prawomocne skazanie za czyn ciągły (art. 12 k.k.) stoi na przeszkodzie, ze względu na treść art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., ponownemu postępowaniu o później ujawnione zachowania, będące elementami tego czynu, które nie były przedmiotem wcześniejszego osądzenia, niezależnie od tego, jak ma się społeczna szkodliwość nowo ujawnionych fragmentów czynu ciągłego do społecznej szkodliwości zachowań uprzednio w ramach tego czynu osądzonych”²⁷.

Z poglądem wykluczającym możliwość prowadzenia postępowania karnego o nowo ujawnione zachowania sprawcy skazanego prawomocnie za czyn ciągły polemizują Jerzy Lachowski i Łukasz Pohl. Lachowski zgadza się, że skazanie za czyn ciągły oznacza stan powagi rzeczy osądzonej co do zachowań, których dopuścił się sprawca w okresie między pierwszym a ostatnim zachowaniem, jeśli po uprawomocnieniu się wyroku wyjdzie na jaw, że sprawca dopuścił się dodatkowo innych zachowań na szkodę tych samych, ujawnionych w postępowaniu pokrzywdzonych. Jednakże, zdaniem autora, nie ma przeszkód do wszczęcia odrębnego postępowania co do nowo ujawnionych zachowań na szkodę innych osób. Jednym z kryteriów tożsamości czynu osądzonego i nowo ujawnionego jest tożsamość pokrzywdzonego tymi czynami²⁸. Gdy warunek ten nie jest spełniony, dopuszczalne jest wszczęcie postępowania. Brak takiej możliwości naruszałby przepis art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k. przewidujący, że celem postępowania karnego jest m.in. uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego. Gdyby drugi wyrok objął fragment już osądzonego prawomocnie czynu ciągłego, zachodziłaby bezwzględna przyczyna odwo-

ławcza z art. 440 k.p.k., gdyż orzeczenie, na podstawie którego powtórnie pociąga się do odpowiedzialności za fragment czynu, za który sprawca był już ukarany, jest rażąco niesprawiedliwe²⁹.

Odmienne argumenty wysuwa Ł. Pohl³⁰. Zdaniem autora pogląd wykluczający możliwości wszczęcia postępowania karnego o nowo ujawnione zachowania sprawcy, wobec którego zapadło prawomocne skazanie za czyn ciągły, nie znajduje wsparcia w regulacji z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. Przepis przewiduje, aby nie wszczynać postępowania, a wszczęte umorzyć w sytuacji, gdy postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone. Tymczasem w przypadku gdy pewne zachowania zostały przeoczone przez organ procesowy przypisujący konstrukcję czynu ciągłego, nie sposób przyjąć, że były one przedmiotem prawomocnie zakończonego postępowania karnego³¹.

Przyjęcie takiego stanowiska implikowałoby konieczność bardziej szczegółowego badania, czy przedmiotem postępowania dotyczącego czynu ciągłego nie były jednak zachowania, co do których wszczyna się lub prowadzi nowe postępowanie. Badanie takie nie mogłoby się ograniczać do sentencji wyroku. Jeśli w toku procesu zostanie ustalone, że oskarżony nie dopuścił się niektórych zarzucanych mu zachowań, to sąd nie wydaje w tym zakresie wyroku uniewinniającego, lecz eliminuje zachowania z opisu czynu przypisanego oskarżonemu, odnosząc się do tego w uzasadnieniu³². Jeżeli dopuszcza się możliwość prowadzenia postępowania o zachowania mieszczące się

26 Uchwała SN z 21.11.2001 r., I KZP 29/01, OSNKW 2002, nr 1–2, poz. 2; wyrok SN z 15.09.2005 r., II KK 15/05, LEX nr 157549.

27 Uchwała SN z 21.11.2001 r., I KZP 29/01, OSNKW 2002, nr 1–2, poz. 2.

28 J. Lachowski, *Kodeks karny...*, teza 15; M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971, s. 302.

29 J. Lachowski, *Kodeks karny...*, teza 15, Autor powołuje wyrok SN z 30.09.2016 r., IV KK 107/16, LEX nr 2142038.

30 Ł. Pohl, *Komentarz do art. 12 k.k.* (w:) R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2019, teza 32.

31 Ibidem.

32 Zob. wyrok SN z dnia 9 czerwca 2009 r., III KK 444/08, w którym stwierdzono, że “czyn ciągły stanowi jedno przestępstwo co przesądza o tym, że nie jest możliwe wydawanie orzeczenia uniewinniającego od tylko niektórych zachowań objętych znamieniem ciągłości z art. 12 k.k. W sytuacji, gdy przewod sądowy nie daje podstaw do uznania, że oskarżony dopuścił się czynu ciągłego w takim zakresie, w jakim zarzucił mu akt oskarżenia, sąd eliminuje te fragmenty z opisu czynu, a nie uniewinnia go do poszczególnych zachowań, stanowiących jako całość jedno przestępstwo”.

w ramach czynu ciągłego, to zachodzi ryzyko prowadzenia postępowania w sprawach o czyn, od którego sąd w istocie uniewinnił oskarżonego, lecz ze względów proceduralnych nie znalazło to wyrazu w postaci wyroku uniewinniającego. Gdyby co do tych zachowań wydawany był wyrok uniewinniający, stwierdzenie, że były one już przedmiotem rozpoznania, byłoby prostsze i takie rozstrzygnięcie lepiej zabezpieczałoby prawa oskarżonego³³. Nie są także jasne kryteria wskazywane przez autorów. Jeżeli przykładowo zgłosiłby się co do tego samego czynu inny pokrzywdzony, który nie był ujawniony w poprzednim postępowaniu, np. współmałżonek ujawnionego poprzednio pokrzywdzonego, który pozostaje z nim we wspólności majątkowej i dlatego uważa, że czyn polegający na wyłudzeniu pieniędzy za niedostarczony telefon popełniony był także na jego szkodę, to czy należałoby wszcząć postępowanie, pomimo że sąd wydający wyrok ustalił, że akurat tego zachowania oskarżony nie popełnił i wyeliminował je z opisu czynu ciągłego?

Podkreślić jednak należy, że przytoczone stanowisko dopuszczające możliwość prowadzenia postępowania karnego o nowo ujawnione zachowania sprawcy skazanego prawomocnie za czyn ciągły są zdecydowanie odosobnione. W orzecnictwie i doktrynie dominuje pogląd, że przyjęcie konstrukcji „czynu ciągłego” przesądza o konieczności stosowania zasady *ne bis in idem procedatur*. W rozpatrywanym przykładzie jest to niewątpliwie bardzo korzystne dla sprawcy. Gdyby po skazaniu z zastosowaniem art. 12 k.k. wyszły na jaw nieujawnione wcześniej oszukańcze transakcje mieszczące się w ramach czasowych przyjętych w wyroku, postępowanie o te czyny nie mogłoby być prowadzone.

Jak widać przykładowy stan faktyczny może *prima facie* spełniać zarówno przesłanki czynu ciągłego, jak i ciągu przestępstw. Wobec tego, że niektóre zachowania mogą być teoretycznie oceniane zarówno jako przestępstwa ciągłe, jak i ciągi przestępstw, w doktrynie formuluje się negatywną przesłankę ciągu przestępstw w postaci możliwość przyjęcia *in concreto* konstrukcji czynu ciągłego³⁴.

33 Zob. Z. Kukuła, *Czyn ciągły...*, s. 14.

34 P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz (w:) M. Filar (red.) *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, teza 6; Autorzy wskazują L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2009, s. 148.

Kluczowe znaczenie dla przyjęcia właściwej kwalifikacji mają ustalenia z zakresu strony podmiotowej. Jeżeli sprawca działał ze z góry powziętym zamiarem, to obowiązuje to sąd do zastosowania art. 12 § 1 k.k. W orzecnictwie wskazuje się, że „instytucja czynu ciągłego jest także instytucją obligatoryjną prawa karnego. Znaczy to tyle, że jeżeli sąd ustali, że zachodzą przesłanki dla jego zastosowania, to nie ma żadnej fakultatywności w tym zakresie, lecz musi w wyroku przypisać oskarżonemu czyn z art. 12 k.k.”³⁵.

Zakresy przepisów art. 12 i 91 k.k. nie krzyżują się. Do tej samej sytuacji faktycznej może znaleźć zastosowanie albo instytucja czynu ciągłego, albo instytucja ciągu przestępstw, wykluczone jest jednoczesne zastosowanie obu przepisów w takich warunkach³⁶.

5. Kara łączna wymierzana w jednym postępowaniu

Jeżeli sprawca nie działał ze z góry powziętym zamiarem lub z wykorzystaniem takiej samej sposobności za popełnione przez niego przestępstwa pozostające w zbiegu, powinna być wymierzona kara łączna. Sąd wymierzy kary jednostkowe, a następnie karę łączną według zasad z art. 86 k.k.

Może także dojść do różnych konfiguracji zachowań sprawcy rozpatrywanych łącznie: do zbiegu ciągów przestępstw, zbiegu ciągu przestępstw z przestępstwem lub przestępstwami jednostkowymi lub do zbiegu ciągu przestępstw z czynem ciągłym i przestępstwem jednostkowym. Może zdarzyć się, że wiele przestępstw, które popełnił sprawca, można podzielić na grupy przestępstw popełnianych przy wykorzystaniu tej samej sposobności, zaś niektóre zachowania, które były z góry zaplanowane, będą stanowić czyn ciągły.

Jeśli sprawca popełnił dwa lub więcej ciągów przestępstw lub ciąg przestępstw i oddzielne przestępstwo to podstawą wymierzenia kary łącznej jest art. 91 § 2 k.k., a nie art. 86 k.k.³⁷ W przypadku zbiegu ciągów

35 Wyrok SA w Lublinie z 6 lipca 2010 r., II Aka 55/10, KZS 2010, nr 12, poz. 53.

36 P. Kardas, *Komentarz do art. 91 Kodeksu karnego* (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, teza 83.

37 P. Kozłowska-Kalisz, *Komentarz do art. 91 k.k.* (w:) M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, Lex/el 2020,

przestępstw teoretycznie w grę wchodzi ciągi równoległe temporalnie, jak i ciągi popełnione w następstwie czasowym. Sąd wymierza wówczas kary za każdy z ciągów osobno, a następnie na podstawie art. 91 § 2 k.k. wymierza karę łączną, uwzględniając reguły z art. 85–90 k.k. Analogicznie postępuje w przypadku zbiegu ciągu przestępstw z oddzielnym przestępstwem³⁸.

Jeżeli chodzi o relację art. 91 i art. 85 k.k., pierwszy z przepisów stanowi *lex specialis* w stosunku do drugiego³⁹. Jak wskazuje Piotr Kardas, ustalenie zakresu zastosowania art. 85 wymaga powiązania tego przepisu z art. 91 § 1 k.k. w ten sposób, że przesłanki art. 91 § 1 k.k. ze znakiem negacji zostają włączone do grupy przesłanek zawartych w art. 85 k.k. Zakresy przepisów art. 85 i 91 k.k. nie krzyżują się. Wykluczone jest, aby jakiś stan faktyczny polegający na popełnieniu przez sprawcę przynajmniej dwóch przestępstw podpadał jednocześnie pod art. 85 i n. oraz art. 91 k.k.⁴⁰

Ciąg przestępstw może być złożony z przestępstwa polegającego na jednym zachowaniu i przestępstwa popełnionego w warunkach czynu ciągłego z art. 12 k.k.⁴¹ W orzecznictwie wskazano, że „dopuszczenie się przez sprawcę kilku przestępstw, z których jedno było czynem jednorazowym, pozostałe zaś czynami ciągłymi (art. 12 k.k.), samo przez się nie wyklucza możliwości przyjęcia w odniesieniu do wszystkich tych przestępstw konstrukcji ciągu przestępstw, o którym mowa w art. 91 § 1 k.k.”⁴² Możliwy jest także ciąg przestępstw, z których każde stanowi czyn ciągły z art. 12 k.k.⁴³

teza 14; por. wyrok SA w Katowicach z 18.07.2002 r., II AKA 249/02, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 5, poz. 18.

38 P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, *Kodeks karny...*, teza 8.

39 Por. wyrok SN z dnia 16 września 2003 r., WA 40/03, OSNKW 2003, nr 11–12, poz. 100; uchwała SN z dnia 26 września 2002 r., I KZP 21/02, OSNKW 2002, nr 11–12, poz. 90.

40 P. Kardas, *Komentarz do art. 91...*, teza 16; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, *Czyn ciągły...*, s. 85 i n.; wyrok SA w Katowicach z dnia 18 lipca 2002 r., II AKA 249/02, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 5, poz. 18.

41 P. Kardas, *Komentarz do art. 91...*, teza 16.

42 Wyrok SN z dnia 24 listopada 2005 r., WA 32/05, OSNKW 2006, nr 1, poz. 11.

43 P. Kardas, *Komentarz do art. 91...*, teza 84.

6. Kara łączna wymierzana w wyroku łącznym

Może jednak dojść do tego, że poszczególne zachowania sprawcy będą rozpatrywane odrębnie. Jest to sytuacja co do zasady najmniej korzystna dla sprawcy. Pośród jej licznych wad należy wymienić choćby tę, że wypacza obraz postawy sprawcy. W sytuacji łącznego rozpatrywania poszczególnych zachowań sprawcy sąd, analizując kompleks działalności przestępczej oskarżonego, bierze pod uwagę także jego uprzednią niekaralność i dobrą opinię. Sprawca figuruje w krajowym rejestrze karnym jako niekarany, sąd ma prawdziwy obraz tego, jaka była postawa sprawcy przed popełnieniem przestępstwa. Wymierzając następnie karę za np. jeden czyn ciągły, sąd uwzględni wcześniejszą niekaralność i sposób życia sprawcy, co wpływa na złagodzenie tej kary.

Tymczasem, jeżeli różne sądy rozpatrują oddzielnie poszczególne sprawy, dotychczasowa niekaralność sprawcy działa na jego korzyść tylko w postępowaniach, które kończą się jako pierwsze. W toku kolejnych postępowań sądy dysponują informacją, że sprawca był wielokrotnie karany. W późniejszych sprawach oskarżony figuruje w rejestrze karnym jako osoba skazana przykładowo dwudziestoma lub trzydziestoma wyrokami. Nawet jeśli pojedynczy czyn sprawcy wyrządził niewielką szkodę, sąd, biorąc pod uwagę wielokrotne uprzednie skazania, wymierzy karę odpowiednio surowszą.

W sytuacji narastających skazań, nawet jeśli poszczególne sądy wymierzają kary nie przesadnie surowe, w postaci kilku miesięcy bezwzględnego pozbawienia wolności, to przy 60 czy 70 pojedynczych skazaniach suma kar przekracza 20 lat.

Jeżeli poszczególne zachowania sprawcy będą przedmiotem odrębnych postępowań, sprawca zostanie skazany oddzielnymi wyrokami i zajdzie konieczność wydania wyroku łącznego. Wyrok łączny jest instrumentem, który pozwala na dokonanie korekty zaniechania zastosowania instrumentów redukcyjnych we wcześniejszych fazach postępowania.

Gdy poszczególne osądzone czyny stanowiły ciąg przestępstw, zastosowanie znajduje art. 91 § 3 k.k. Przepis przewiduje, że gdy sprawca został skazany dwoma lub więcej wyrokami za przestępstwa, które pozostają w ciągu, to orzeczona kara łączna jest limitowana

górną granicą ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, przewidzianego w przepisie stanowiącym podstawę wymiaru kary dla każdego z tych przestępstw. Taka regulacja wynika z założenia o materialnoprawnym charakterze instytucji ciągu przestępstw, który oznacza, że sytuacja sprawcy nie może być odmienna w zależności od trybu, w jakim następuje orzekanie o jego odpowiedzialności karnej⁴⁴.

Sąd wydający wyrok łączny nie może określać na nowo ciągu przestępstw oraz wymierzyć za ten ciąg kary na podstawie art. 91 § 1 k.k. Naruszałoby to art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., co stanowi bezwzględną przyczynę odwoławczą określoną w art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k.⁴⁵

Zmiany wprowadzone ustawą z 20.02.2015 r. w zakresie regulacji ciągu przestępstw i kary łącznej spowodowały m.in. różnicę pomiędzy górnymi granicami zagrożenia karą przewidzianymi w art. 91 § 1 k.k. i art. 91 § 3 k.k., co może prowadzić do nieuzasadnionego rozwarstwienia zasad wymiaru kary za ciąg przestępstw w zależności od trybu procesowego, w jakim jest orzekana, a także do rozwarstwienia zasad wymiaru kary za ciąg przestępstw na podstawie art. 91 § 1 k.k. i kary łącznej⁴⁶. Ustawa nowelizacyjna zastąpiła także zwrot „orzeczona w wyroku łącznym kara” sformułowaniem „orzeczona kara łączna”. Na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego regulacja z art. 91 § 3 k.k. stanowiła szczególnie przypadek wymiaru kary za ciąg przestępstw w trybie wyroku łącznego, niebędącej karą łączną⁴⁷. Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy zmiana sformułowania ma charakter merytoryczny, czy jedynie dostosowawczy.

Jeżeli poszczególne zachowania składały się na czyn ciągły, ale zostały osądzone w odrębnych wyrokach, kodeks karny nie przewiduje mechanizmu, który nakazywałby wymierzenie kary porównywalnej do tej, którą orzeczono by za czyn ciągły. Jeżeli przestępstwa

pozostawały w zbiegu realnym, w wyroku łącznym zostanie wymierzona kara łączna.

Wobec tego, że wyrok łączny jest niezmiernie ważną instytucją, dzięki której można skorygować wcześniejsze zaniechania w zakresie zastosowania mechanizmów redukcyjnych, chciałabym rozważaniom na ten temat poświęcić więcej miejsca. Warto choćby skrótkowo i w uproszczeniu prześledzić rozwój regulacji prawnych dotyczących kary orzekanej w wyroku łącznym w polskim prawie.

W Kodeksie karnym z 1932 r. przepisy dotyczące kary łącznej ujęte były syntetycznie, tworząc spójny i logiczny system. Art. 31 k.k. z 1932 r. wprowadzał zasadę wymierzania kary łącznej w przypadku realnego zbiegu przestępstw w przypadku łączenia kar pozbawienia wolności⁴⁸. Art. 35 k.k. z 1932 r. przewidywał, że regulacje dotyczące kary łącznej stosuje się także w przypadku gdy sprawca został skazany kilkoma prawomocnymi wyrokami za przestępstwa popełnione przed wydaniem pierwszego z wyroków, niezależnie od tego, czy kara została wykonana.

Ratio legis przepisu była prosta. Jak wyjaśniał Juliusz Makarewicz, przepis dotyczył częściej sytuacji, gdy po skazaniu za przestępstwo, a czasem wręcz po odbyciu kary, ujawnione zostaje inne przestępstwo, popełnione przed wydaniem wyroku za przestępstwo, za które sprawca już odcierpiał karę. Jeśli wyszłoby na jaw wcześniej, to sąd zastosowałby przepisy o zbiegu przestępstw. Obecnie nie jest już możliwe skazanie jednocześnie i nie ma warunków do stosowania reguł o zbiegu przestępstw. „Gdyby nie było przepisu art. 35, to mogłoby się zdarzyć, że kara przekraczałaby ustawowe maximum. To jest przyczyna istnienia w kodeksie art. 35, który stwarza podobieństwo sytuacji, tak jakby oba przestępstwa były przedmiotem jednoczesnego osądzenia”⁴⁹.

A zatem racją regulacji dotyczącej wyroku łącznego było zapewnienie wymierzenia zbliżonej kary za pozostające w zbiegu przestępstwa bez względu na to, czy sprawca był skazany jednocześnie, czy niejednocześnie.

Kodeks karny z 1969 r. nie wprowadzał poważniejszych zmian w konstrukcji zbiegu przestępstw. Regulacje dotyczące wyroku łącznego zostały przeniesione

44 P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, *Kodeks karny...*, teza 9; wyrok SN z 11.06.1979 r., II KR 149/79, OSNKW 1979, nr 9, poz. 92; wyrok SN z 12.09.1985 r., II KR 245/85, OSPKA 1988, z. 1, poz. 9, z głosem Z. Kwiatkowskiego.

45 Wyrok SN z 30 IV 2015 r., V KK 395/14, LEX nr 1710410.

46 Zob. P. Kardas, *Komentarz do art. 91...*, teza 10; S. Tarapata, P. Zakrzewski, *Charakter prawny i ustawowe granice kary za ciąg przestępstw (po 1 lipca 2015 r.)*, CzPKiNP 2016, z. 1, s. 7 i n.

47 P. Kardas, *Komentarz do art. 91...*, teza 10.

48 J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1932, s. 92.

49 Tamże, s. 96.

do kodeksu postępowania karnego. Jak wyjaśniał Władysław Wolter „kodeks karny nie kontynuuje rozróżnienia między jednoczesnym – 31 § 1 a niejednoczesnym skazaniem (35), skoro kwestie czysto procesowe nie powinny mieć wpływu na konstrukcję zbiegu przestępstw”⁵⁰.

Wyróżniano dwie sytuacje, w których zachodziła potrzeba wymierzenia kary łącznej, pierwsza, gdy przestępstwa pozostające w zbiegu były objęte jednym postępowaniem sądowym, i druga, gdy przestępstwa pozostające w zbiegu były rozpoznawane w toku różnych postępowań zakończonych prawomocnymi wyrokami. W związku z tym, że w drugiej sytuacji istnieją osobne prawomocne wyroki, których treść nie może być już zmieniona, zachodzi potrzeba wydania nowego wyroku – łącznego. W literaturze podkreślano, że między tymi sytuacjami „zachodzi różnica proceduralna, a nie materialnoprawna”⁵¹.

Kara wymierzona sprawcy za przestępstwo popełnione przez niego po wyroku, choćby nieprawomocnym, nie podlegała łączeniu z karami wymierzonymi za przestępstwa popełnione wcześniej i wykonywana była odrębnie, co w gruncie rzeczy oznaczało zsumowanie kar. Wskazywano, że przyczyna takiego rozwiązania była jasna: „sam wyrok zapadły powinien być dostatecznym ostrzeżeniem dla skazanego przed popełnieniem nowego przestępstwa. Gdyby nadal istniała perspektywa łączenia kar, groźba kary za popełnienie nowego przestępstwa straciłaby na ostrości”⁵². Co do zasady podobne założenia przyjęto pierwotnie w obecnie obowiązującym kodeksie karnym.

Wolno zatem sądzić, że wyrok łączny był projektowany jako instrument korygujący, który miał zapewnić analogiczne karanie za zbieg przestępstw niezależnie od sposobu procedowania. Sprawca zbiegu przestępstw nie powinien być ukarany w sposób rażący różny w zależności od tego, ile postępowań toczyło się w jego sprawie. Optymalna jest sytuacja, gdy wszystkie czyny jednego sprawcy są rozpatrywane w jednym postępowaniu i sąd może ocenić całokształt jego

działalności przestępczej. Jeżeli do tego nie dojdzie i poszczególne czyny sprawcy będą rozpatrywane oddzielnie oraz wymierzone będą oddzielne kary, to istnieje instrument, który może skorygować sytuację, gdyby zsumowane kary były nieadekwatnym lub niesprawiedliwym rozstrzygnięciem.

Nie sposób prowadzić tej analizy bez odpowiedzi na pytanie, czy wyrok łączny jest korzystny, niekorzystny, czy może obojętny dla sytuacji prawnej sprawcy kilku przestępstw. Zauważyć można, że co do zasady „skazanemu na kilka kar orzeczonych w różnych wyrokach nie można w wyroku łącznym stworzyć większej dolegliwości od tej, jaka wyniknęłaby z kolejnego wykonania wszystkich zapadłych przeciwko skazanemu wyroków, co praktycznie biorąc, równałoby się zsumowaniu poszczególnych kar”⁵³. Na gruncie Kodeksu karnego z 1932 r. analiza reguł orzekania kary łącznej prowadzi do wniosku, że wyrok łączny nie mógł być niekorzystny. W najgorszym wypadku kary mogły być zsumowane, czyli sytuacja prawna skazanego pozostawałaby niezmieniona. W Kodeksie karnym z 1969 r. jedyną regulacją, która mogła pogorszyć sytuację prawną skazanego na skutek wydania wyroku łącznego, był przepis nakazujący łączenie kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności. W pozostałych wypadkach wyrok łączny nie mógł być niekorzystny dla skazanego (a mógł być korzystny).

W obowiązującym kodeksie karnym pierwotnie istniały dwie regulacje, które mogły pogorszyć sytuację sprawcy na skutek wydania wyroku łącznego. Pierwsza z nich to regulacja dotycząca łączenia kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności z art. 87 k.k. (uznana za niekonstytucyjną⁵⁴) oraz regulacja z art. 88 k.k. (która może być niekorzystna w pewnych warunkach). Regulacje te jednak rzadko znajdowały zastosowanie i były wyjątkiem. We wszystkich innych

53 Tamże, s. 236.

54 Art. 87 § 1 k.k. został uznany za niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 175 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 czerwca 2019 r. sygn. akt P 20/17 (Dz.U.2019.1135) z dniem 18 czerwca 2019 r. w zakresie, w jakim nakłada na sąd obowiązek połączenia kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności oraz wymierzenia kary łącznej pozbawienia wolności po dokonaniu zamiany kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności.

50 W. Wolter (w:) I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 298.

51 M. Siewierski (w:) J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1977, s. 235.

52 Tamże, s. 235–236.

sytuacjach wyrok nie mógł być niekorzystny dla skazanego, a mógł być zdecydowanie korzystny. Stan prawny zmienił się w 2010 r. ustawą z dnia 5 listopada 2009 r.⁵⁵ ustawodawca dodał art. 89 § 1a k.k., wyraźnie wskazując, że wydanie wyroku łącznego może pogorszyć sytuację prawną skazanego. Uważam, że wprowadzenie w 2010 r. wyraźnej możliwości połą-

Szewczyk: „Na skutek [...] niewykrycia przestępstw sprawca mógł sobie nie uświadamiać dostatecznie całej naganności swego postępowania. Ta czasowa bezkarność za pozostające w zbiegu przestępstwa jest niejako usprawiedliwieniem, bowiem prowadzi do osłabienia hamulców moralnych, a zatem umniejsza winę sprawcy, dając tym samym asumpt do możliwo-

Wyrok łączny był projektowany jako instrument korygujący, który miał zapewniać analogiczne karanie za zbieg przestępstw niezależnie od sposobu procedowania.

czenia kar zawieszonych w bezwzględną, co oznacza radykalne pogorszenie sytuacji skazanego, stanowiło tak naprawdę zmianę trwającego prawie 80 lat paradygmatu wyroku łącznego opartego na (niepisanym) założeniu, że wyrok łączny nie może pogorszyć sytuacji prawnej skazanego.

Co do zasady można powiedzieć jednak, że dla większości kategorii skazanych (na pewno dla skazanych na bezwzględne kary pozbawienia wolności) wyrok łączny nie może być niekorzystny, a może być zdecydowanie korzystny. Uważam, że w przypadku tradycyjnie ujętego zbiegu przestępstw (czyli czynów nieprzedzielonych wyrokiem) jest to słuszne i powinno być spójne w stosunku do wszystkich kategorii sprawców. Założenie, że wyrok łączny nie powinien pogarszać sytuacji prawnej sprawcy wynika ze względów humanitarnych⁵⁶ i przekonania o tym, że sprawca kilku zbiegających się przestępstw nie był „ostrzeżony” o ujemnej ocenie jego zachowania⁵⁷. Jak ujęła to Maria

ści odstąpienia od kumulacji kar”⁵⁸. Słusznie jednak wskazuje się, że trudno uzasadnić takie założenie przy orzekaniu kary łącznej w przypadku swoistej „recydywy zbiegu”⁵⁹, czyli w stosunku do sprawcy, który po skazaniu dopuścił się kolejnych przestępstw⁶⁰.

Ustawa nowelizacyjna z 20.02.2015 r. radykalnie zmieniła konstrukcję realnego zbiegu przestępstw. Przede wszystkim wyeliminowano przesłankę „pierwszego wyroku” jako granicy dla zbiegu przestępstw⁶¹, zaś funkcję cezury czasowej przejął m.in. warunek, że podstawą orzeczenia kary łącznej są kary podlegające wykonaniu. Wywołało to wręcz wątpliwości, czy nadal uprawnione jest posługiwanie się określeniem „zbieg przestępstw” w sytuacji, gdy karze łącznej jest bliżej do

łączny (w:) Zbieg przepisów oraz zbieg przestępstw w polskim prawie karnym, J. Majewski (red.), Toruń 2006, s. 33.

58 M. Szewczyk, *Kara łączna w polskim prawie karnym. Rozważania na tle doktryny i orzecznictwa sądowego*, Kraków 1981, s. 32. Z argumentem, iż bezkarność jest w rozważanej sytuacji usprawiedliwieniem powodującym umniejszenie winy sprawcy nie zgadza się Ł. Pohl, *Komentarz do art. 12 k.k.*..., teza 22.

59 Określenie M. Szewczyk, *Kara łączna...*, s. 33–34.

60 Ł. Pohl, *Komentarz do art. 12 k.k.*..., teza 24–26; W. Wolter, *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973, s. 343.

61 Zob. M. Gałązka (w:) A. Grześkowiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 596.

55 Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. nr 206, poz. 1589 z późn. zm.

56 Zob. wyrok SN z 6.09.2000 r., III KKN 340/00, LEX nr 51106.

57 Zob. postanowienie SN z 18.03.1981 r., VI KZP 5/81, OSN 1981, nr 5, z. 43; R. Sądej, *Realny zbieg przestępstw a wyrok*

zbiegu kar niż zbiegu przestępstw⁶². Nie zrezygnowano z warunku nieprzedzielenia przestępstw chociażby nieprawomocnym wyrokiem co do któregośkolwiek z nich w znowelizowanym art. 91 § 1 k.k.

Z uzasadnienia projektu ustawy nowelizacyjnej wynikało, że „zamiarem projektodawcy jest zasadnicze uproszczenie przesłanek materialnoprawnych i ograniczenie obowiązków procesowych sądu przy wymierzaniu kary łącznej”⁶³. Nie wydaje się, aby do tak zakładanych celów zostały dobrane właściwe środki. Przede wszystkim ustawą nowelizacyjną dodano do kodeksu karnego wykonawczego art. 12b, który nakłada na organ wykonujący orzeczenie w razie stwierdzenia, że zachodzą warunki do wydania wyroku łącznego, obowiązek niezwłocznego zawiadomienia o tym właściwego sądu. Można było przewidzieć, że wprowadzenie tej regulacji oraz przyjęcie nowego modelu kary łącznej spowoduje istotne obciążenie sądów sprawami o wydanie wyroku łącznego. W efekcie w 2017 r. sądy rejonowe i okręgowe w całej Polsce wydały blisko 45 000 wyroków łącznych⁶⁴, zaś analiza danych statystycznych ukazała, że 40% spraw rozpatrywanych przez sądy karne dotyczyło wydania wyroku łącznego⁶⁵.

Przy takim obciążeniu sądów sprawami wyroków łącznych trudno powiedzieć, aby zrealizowano cel w postaci „ograniczenia obowiązków procesowych sądu przy wymierzaniu kary łącznej”. Nie wydaje się także, aby osiągnięto drugi zakładany efekt w postaci uproszczenia przesłanek materialnoprawnych. W usta-

wie nowelizacyjnej nie uniknięto mankamentów redakcyjnych, które wywoływały problemy interpretacyjne. Tytułem przykładu można wskazać art. 85 § 3 k.k., który wywoływał wątpliwości co do językowej poprawności i niespełna rok po uchwaleniu został zmieniony⁶⁶. Nowelizacja mała być odpowiedzią na problemy wykładnicze⁶⁷, tymczasem znowu nie uniknięto kontrowersji⁶⁸.

Na koniec jeszcze jedna uwaga na temat przepisów intertemporalnych związanych z nowelizacją instytucji wyroku łącznego z 2015 r. Ustawodawca, uchwalając art. 19 ust. 1 ustawy nowelizacyjnej⁶⁹, spowodował niestety, że w pewnych warunkach opłacało się popełnić przestępstwo. Skazany odbywający np. karę łączną w wysokości 15 lat i kary jednostkowe w wysokości 25 lat i 8 lat, orzeczone prawomocnymi wyrokami przed 1 lipca 2015 r., którego kary nie mogły być połączone z powodu restrykcyjnego warunku nieprzedzielenia pozostających w zbiegu przestępstw chociażby nieprawomocnym wyrokiem, co do któregośkolwiek z nich, musiał odbywać kary kolejno. Jeżeli jednak popełnił przestępstwo, za które wyrok uprawomocnił się po 1 lipca 2015 r., to art. 19 umożliwiał zastosowanie znowelizowanych przepisów (jako względniejszych) i połączenie dawnych kar (oraz dodanie do nich jeszcze nowej kary) w karę łączną w wysokości 25 lat. Oznacza to premię za popełnienie przestępstwa w postaci faktycznego darowania kary 23 lat pozbawienia wolności (i dodatkowo kary za nowe przestępstwo).

Szersza analiza reformy kary łącznej przeprowadzonej w noweli lipcowej przekracza ramy tego artykułu. Widać jednak, że reforma daleka była od doskonałości. Mogło w jej wyniku dochodzić do rozstrzygnięć

62 Zob. D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna w projektach nowelizacji Kodeksu karnego – wybrane zagadnienia*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2014, nr 13, s. 92–94; D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna i wyrok łączny*, Kraków 2017, s. 40–45.

63 Uzasadnienie rządowego projektu Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych z 15 maja 2014 r., druk nr 2393, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp 1.06.2021).

64 Zob. informacja Biura Komunikacji i Promocji Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 24.07.2018 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/zasluzona-kara-dla-przestepcow-przelomowe-zmiany-w-kodeksie-karnym> (dostęp 1.06.2021).

65 P. Szymaniak, *Co po zlikwidowaniu kar i wyroków łącznych*, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1190539,likwidacja-kar-i-wyrokow-lacznych.html> (dostęp 1.06.2021).

66 Ustawa z dnia 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 437.

67 Co można wnioskować z uzasadnienia projektu, zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy Sejmu VIII kadencji, druk sejm. nr 207, s. 18–19.

68 Zob. uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2018 r. I KZP 11/17, OSNKIW 2018 nr 4, poz. 28, str. 1.

69 Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U., 2015 r., poz. 396).

skracających okresy wymierzonych kar pozbawienia wolności z powodów, które trudno uzasadnić. Jednocześnie, może z powodu nadmiernego obciążenia, w opisanej wyżej sprawie, w której wyrok łączny mógł rzeczywiście spełnić rolę korygującą i naprawić zaniechania w zakresie łącznego rozpoznania spraw, niestety do tego nie doszło.

może kształtować się różnie, w zależności od tego, czy sprawy rozpatrywane były łącznie, czy osobno. Jeżeli zachowania sprawcy były przedmiotem jednego postępowania, to w przypadku ustalenia, że sprawca działał ze z góry powziętym zamiarem, wszystkie jego zachowania przez przyjęcie konstrukcji czynu ciągłego będą uznane za jeden czyn zabroniony i wymierzona zostanie jedna

Jednym instrumentem korygującym wcześniejsze zaniechania aparatu wymiaru sprawiedliwości jest wyrok łączny.

Uważam, że wprowadzony w 2015 r. nowy model kary łącznej był aksjologicznie nieuzasadniony i nieadekwatny do celu, jaki miała realizować ta konstrukcja⁷⁰. Wskazany był powrót do tradycyjnego modelu zbiegu przestępstw⁷¹. Należałoby uprościć regulację z rozdziału IX dotyczącą zbiegu przestępstw i łączenia kar. Postulowałabym rezygnację z łączenia kar różnorodnych w postaci pozbawienia i ograniczenia wolności (uchylenie art. 87 k.k.)⁷² oraz fakultatywne jedynie łączenie kar zawieszonych i bezwzględnych, a także uchylenie art. 12b k.k. w.

7. Podsumowanie

Jak widać, podsumowanie przestępnej działalności sprawcy, który popełnił w krótkich odstępach czasu wiele jednorodnych czynów, np. internetowych oszustw,

konstrukcja z art. 12 k.k. zabezpiecza skazanego przed ewentualnością prowadzenia przeciwko niemu postępowań o kolejne jednostkowe zachowania z okresu opisanego w prawomocnym wyroku, które zostałyby ujawnione później. Nieprzedzielone wyrokiem czyny popełnione przez jednego sprawcę w krótkich odstępach czasu z wykorzystaniem takiej samej sposobności mogą być uznane za ciąg przestępstw i wymierzona będzie za nie jedna kara w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, czyli w przypadku przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. od 6 miesięcy do 12 lat. Może także dojść do wymierzenia kary łącznej w jednym postępowaniu w przypadku wystąpienia zbiegu przestępstw lub innych możliwych konfiguracji przestępstw. W sytuacji łącznego rozpatrywania poszczególnych zachowań sprawcy sąd, analizując kompleks działalności przestępczej oskarżonego, bierze pod uwagę także jego uprzednią niekaralność.

Jeżeli jednak poszczególne zachowania sprawcy będą rozpatrywane odrębnie, to w toku kolejnych postępowań sądy dysponują informacją, że sprawca był wielokrotnie karany. W późniejszych sprawach oskarżony figuruje w rejestrze karnym jako osoba skazana przykładowo dwudziestoma lub trzydziestoma wyrokami. Nawet jeśli pojedynczy czyn sprawcy wyrządził niewielką szkodę, sąd, biorąc pod uwagę wielokrotne uprzednie skazania, wymierzy karę odpowiednio surowszą, co spowoduje, że suma wymierzonych kar może być bardzo wysoka.

70 Celem konstrukcji było zapewnienie podobnego traktowania sprawcy wielu przestępstw niezależnie od jednoczesnego lub niejednoczesnego skazania.

71 Ustawą z 19.6.2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19, Dz.U. poz. 1086 przywrócono wcześniejszy model kary łącznej..

72 W przypadku, gdy w zbiegu pozostaje przestępstwo, za które wymierzono sekwencję kar na podstawie art. 37b k.k., łącznie by tylko kary jednorodnej i wykonywano je w określonej ustawowo kolejności.

Skazany nie powinien ponosić negatywnych konsekwencji błędów systemowych lub niedopatrzeń organów postępowania w zakresie łącznego oskarżenia bądź rozpoznania spraw. Jedynym instrumentem korygującym wcześniejsze zaniechania aparatu wymiaru sprawiedliwości jest wyrok łączny. Skrócowa i uproszczona analiza rozwoju regulacji dotyczących kary łącznej orzekanej w wyroku łącznym w kolejnych polskich kodeksach karnych dowodzi, że wszelkie zmiany ustawodawcze dotyczące tak istotnej materii powinny być wprowadzane z wielką rozważą.

Bibliografia:

- Cieslak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971.
- Dąbrowska-Kardas M., Kardas P., *Czyn ciągły i ciąg przestępstw w kodeksie karnym z 1997 roku* (w:) *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze*, Warszawa 1998.
- Filar M. (red.) *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Gałązka M. (w:) A. Grześkowiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2009.
- Kala D., Klubińska M., *Kara łączna i wyrok łączny*, Kraków 2017.
- Kala D., Klubińska M., *Kara łączna w projektach nowelizacji Kodeksu karnego – wybrane zagadnienia*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2014, nr 13.
- Kardas P. (w:) L. K. Paprzycki (red.), *System prawa karnego*, t 4, *Nauka o przestępstwie. Wyłączenie i ograniczenie odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2016.
- Kardas P., *Komentarz do art. 12 Kodeksu karnego* (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Kardas P., *Komentarz do art. 91 Kodeksu karnego* (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Kozłowska-Kalisz P., *Komentarz do art. 91 k.k.* (w:) M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2020.
- Kukuła Z., *Czyn ciągły w świetle praktyki orzeczniczej*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2014, nr 4, s. 1–17.
- Kulik M. (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny*, Warszawa 2017.
- Lachowski J. (w:) V. Konarska-Wrżosek (red.) *Kodeks karny. Komentarz*, WKP 2018.
- Pohl L., *Komentarz do art. 12 k.k.* (w:) R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Sądej R., *Realny zbieg przestępstw a wyrok łączny* (w:) *Zbieg przepisów oraz zbieg przestępstw w polskim prawie karnym*, J. Majewski (red.), Toruń 2006.
- Siewierski M. (w:) J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1977.
- Szewczyk M., *Kara łączna w polskim prawie karnym. Rozważania na tle doktryny i orzecznictwa sądowego*, Kraków 1981.
- Szymaniak P., *Co po zlikwidowaniu kar i wyroków łącznych*, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1190539,likwidacja-kar-i-wyrokow-lacznych.html> (dostęp 1.06.2021).
- Tarapata S., Zakrzewski P., *Charakter prawny i ustawowe granice kary za ciąg przestępstw (po 1 lipca 2015 r.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2016, z. 1, s. 7–38.
- Wolter W. (w:) I. Andrejew, W. Świada, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973.
- Wolter W., *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973.
- Żółtek S. (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, Warszawa 2017.